

# MÔ HÌNH BỘ LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM THEO HƯỚNG MỞ RỘNG NGUỒN CỦA PHÁP LUẬT HÌNH SỰ

NGUYỄN NGỌC HÒA\*

*Tóm tắt: Trên cơ sở khái quát nội dung và ý nghĩa của việc mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam, bài viết phân tích các yêu cầu được đặt ra đối với Bộ luật Hình sự (BLHS) cũng như các luật hình sự khác khi mở rộng nguồn của pháp luật hình sự và đề xuất các sửa đổi BLHS hiện hành để hình thành Mô hình BLHS theo hướng mở rộng này.*

*Từ khóa: Nguồn của pháp luật hình sự; luật hình sự khác; luật hình sự phụ; luật hình sự đơn lẻ*

*Ngày nhận bài: 11/3/2025; Biên tập xong: 22/3/2025; Duyệt đăng: 24/3/2025*

## THE MODEL OF VIETNAMESE PENAL CODE IN LINE WITH THE DIRECTION OF EXTENDING SOURCES OF CRIMINAL LAW

**Abstract:** Based on an overview of the content and significance of expanding the sources of Vietnamese criminal law, this article analyzes the requirements placed on the Penal Code as well as other criminal legislation in the context of such an expansion. It further proposes amendments to the current Penal Code to establish a model of criminal law that aligns with this broader approach.

**Keywords:** Source of criminal law; other criminal laws; supplementary criminal laws; individual criminal laws

**Received:** Mar 11th 2025; **Editing completed:** Mar 22nd 2025; **Accepted for publication:** Mar 24th 2025

### Đặt vấn đề

Trong các định hướng hoàn thiện BLHS, định hướng mở rộng nguồn của pháp luật hình sự là một định hướng đã từng được đặt ra trong các lần sửa đổi BLHS trước đây nhưng chưa được thực hiện. Cho đến nay, đã có nhiều nghiên cứu về định hướng hoàn thiện này dưới góc độ lý luận và thực tiễn. Kế thừa kết quả nghiên cứu đã đạt được, bài viết khái quát sự cần thiết của việc mở rộng nguồn của pháp luật hình sự và đề xuất mô hình BLHS theo hướng mở rộng nguồn của pháp luật hình sự.

### 1. Khái quát về nguồn của pháp luật hình sự và việc mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam

Nguồn của pháp luật hình sự có thể được hiểu theo các nghĩa rộng hẹp khác nhau<sup>1</sup>. Ở đây, nguồn của pháp luật hình sự được hiểu là các văn bản quy phạm pháp luật có nội dung xác định trách nhiệm hình sự, xác định tội phạm và hình phạt. Theo đó, "...nguồn của (pháp) luật hình sự chỉ bao gồm những căn cứ trực tiếp quy định về những gì liên quan đến tội

phạm và hình phạt..."<sup>2</sup> mà không gồm văn bản quy phạm pháp luật có chức năng giải thích, hướng dẫn. Cách hiểu này có thể thấy trong nhiều nghiên cứu gần đây về mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam<sup>3</sup>.

Trước năm 1986, nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam tương đối đa dạng nhưng chưa có BLHS mà chỉ có các văn bản quy phạm pháp luật hình sự đơn lẻ, chủ yếu là các pháp lệnh quy định các nhóm tội cụ thể. Từ năm 1986, khi BLHS đầu tiên có hiệu lực, nguồn của pháp luật hình sự được giới hạn là BLHS. Sự ra đời Bộ luật này thể hiện bước phát triển của pháp luật hình sự Việt Nam nhưng việc giới hạn nguồn của pháp luật hình sự như

\* Email: Nnhhoa@hcmulaw.edu.vn

Giáo sư, Tiến sĩ, Trường Đại học Luật Thành phố Hồ Chí Minh

<sup>2</sup> Đào Trí Úc, *Luật hình sự Việt Nam, Quyển 1 - Những vấn đề chung*, Nxb. Khoa học xã hội, 2000, tr. 293.

<sup>3</sup> Ví dụ: Nguyễn Ngọc Hòa, "Các định hướng sửa đổi, bổ sung Bộ luật hình sự Việt Nam", *Tạp chí Luật học*, số 4/2013; Bộ Tư pháp, *Khả năng mở rộng nguồn của Luật Hình sự*, Tọa đàm của Hội đồng khoa học bộ (tháng 4/2014); Bộ Tư pháp, *Báo cáo kết quả tổng kết thực tiễn thi hành Bộ luật hình sự của Bộ Tư pháp* (tháng 2/2015); Nguyễn Ngọc Hòa, "Nguồn của pháp luật hình sự và vấn đề mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam", *Tạp chí Luật học*, số 4/2022...

<sup>1</sup> Nguyễn Ngọc Hòa, "Nguồn của pháp luật hình sự và vấn đề mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam", *Tạp chí Luật học*, số 4/2022.

vậy lại là một hạn chế<sup>4</sup>. Hạn chế này đã được phát hiện ngay từ khi xây dựng dự thảo BLHS năm 1999 nhưng đến nay vẫn chưa được khắc phục. Giới hạn nguồn của pháp luật hình sự như vậy đã ảnh hưởng đến hiệu quả của pháp luật hình sự do BLHS bị “quá tải” nên không đáp ứng kịp yêu cầu của thực tiễn chống để phòng ngừa tội phạm<sup>5</sup>.

Về lý luận, tội phạm và hình phạt chỉ đòi hỏi phải được pháp luật điều chỉnh (Nullum crimen sine lege - không có luật thì không có tội phạm và Nulla poena sine lege - không có luật thì không có hình phạt) mà không đòi hỏi hình thức văn bản thực hiện nhiệm vụ điều chỉnh này phải là BLHS. Hơn nữa, “Việc kết hợp vào BLHS tất cả các cấu thành tội phạm cần thiết phát sinh trước hoặc sau khi có BLHS là không khả thi và không có ý nghĩa”<sup>6</sup>. Nguồn của pháp luật hình sự, do vậy, có thể gồm BLHS, luật hình sự đơn lẻ và luật hình sự phụ<sup>7</sup>. Trong khi đó, Việt Nam giới hạn nguồn của pháp luật hình sự là BLHS.

Như vậy, mở rộng nguồn của pháp luật hình sự có nghĩa, cho phép tội phạm và hình phạt cũng như trách nhiệm hình sự nói chung có thể được quy định trong các văn bản quy phạm pháp luật khác ngoài BLHS. Các văn bản quy phạm pháp luật không phải là BLHS cũng có thể có quy định chung về trách nhiệm hình sự, về tội phạm và hình phạt cũng như quy định về tội cụ thể và trách nhiệm hình sự đối với tội cụ thể. Theo đó, các luật thuộc các lĩnh vực khác nhau như Luật Bảo vệ môi trường, Luật Đất đai, Luật An toàn thực phẩm... đều có thể có các điều quy định tội phạm thuộc lĩnh vực của mình và biện pháp hình sự tương ứng. Trong các luật này, bên cạnh các quy phạm pháp luật điều chỉnh lĩnh vực cụ thể còn có một số quy phạm pháp luật xác định tội phạm thuộc lĩnh vực điều chỉnh cũng như biện pháp hình sự tương ứng đối với tội phạm được xác định. Các quy phạm pháp luật hình sự trong các luật chuyên ngành như vậy sẽ hợp thành một loại nguồn của pháp luật hình sự - luật hình sự phụ. Bên cạnh đó, cũng có thể mở rộng nguồn của pháp luật hình sự theo hướng cho phép nhóm tội cụ thể hoặc chế định cụ thể về tội phạm và trách nhiệm hình sự như

chế định trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại được quy định trong luật riêng. Các luật riêng như vậy sẽ hợp thành một loại nguồn của pháp luật hình sự - luật hình sự đơn lẻ. Luật hình sự phụ và luật hình sự đơn lẻ là hai nguồn bổ sung của pháp luật hình sự và có thể được gọi chung là luật hình sự khác.

Việc mở rộng nguồn của pháp luật hình sự như vậy sẽ mang lại nhiều lợi ích, tạo điều kiện cho pháp luật hình sự hoàn thành tốt hơn chức năng chống để phòng ngừa tội phạm của mình<sup>8</sup>. Việc mở rộng này là cần thiết và có tính khả thi.

## 2. Mô hình Bộ luật Hình sự khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng

### 2.1. Các yêu cầu đối với mô hình Bộ luật Hình sự và các luật hình sự khác khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng

Khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng, BLHS và luật hình sự khác phải đáp ứng các yêu cầu sau:

Thứ nhất, đối với Phần những quy định chung của BLHS (Phần chung):

Phần chung BLHS vẫn cần tập hợp ở mức tối đa các quy định chung về tội phạm, về trách nhiệm hình sự và hình phạt như hiện nay. Tuy nhiên, ở đây đòi hỏi phải có hai sự thay đổi so với hiện nay:

- Một là, các quy định chung có phạm vi điều chỉnh không chỉ đối với các tội được quy định trong BLHS như hiện nay mà còn đối với cả các tội được quy định trong luật hình sự phụ cũng như luật hình sự đơn lẻ. Nó không chỉ là quy định chung của BLHS mà của luật hình sự nói chung, có giá trị đối BLHS, luật hình sự phụ và luật hình sự đơn lẻ.

- Hai là, các quy định chung này không đòi hỏi phải có cả các quy định chung có giá trị giới hạn trong phạm vi nhất định như khi BLHS là nguồn duy nhất của pháp luật hình sự. Khi đó, quy định chung có giá trị giới hạn trong phạm vi nhất định như quy định đối với người dưới 18 tuổi phạm tội và quy định về trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại đều phải được thể hiện trong Phần chung BLHS. Tuy nhiên, khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng thì các quy định này có thể được chuyển thành một phần của luật hình sự đơn lẻ quy định về trách nhiệm hình sự của hai loại chủ thể này<sup>9</sup>.

<sup>4</sup> Điều 8 BLHS năm 1985 quy định: “Tội phạm là hành vi nguy hiểm cho xã hội được quy định trong Bộ luật hình sự...”.

<sup>5</sup> Về vấn đề này, xem: Nguyễn Ngọc Hòa, “Nguồn của pháp luật hình sự và vấn đề mở rộng nguồn của pháp luật hình sự Việt Nam”, *Tạp chí Luật học*, số 4/2022.

<sup>6</sup> Reinhart Maurach & Heinz Zipf (1992), *Luật hình sự - Phần chung*, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg.

<sup>7</sup> Về các bộ phận hợp thành nguồn của pháp luật hình sự và thực tiễn nước ngoài về vấn đề này, xem: Tlđđ.

<sup>8</sup> Về các lợi ích này, xem: Tlđđ.

<sup>9</sup> Trên thực tế, Chương XII. Những quy định đối với người dưới 18 tuổi phạm tội đã bị bãi bỏ và được Luật Tư pháp người chưa thành niên thay thế (có hiệu lực thi

*Thứ hai, đối với Phần các tội phạm:*

Khi mở rộng nguồn của pháp luật hình sự, Phần các tội phạm BLHS sẽ không còn trong tình trạng phải quy định tất cả các tội cùng biện pháp hình sự tương ứng. Luật hình sự khác sẽ cùng làm nhiệm vụ quy định tội phạm và hình phạt. Phần các tội phạm BLHS sẽ chỉ còn quy định các nhóm tội thông thường (các nhóm tội không thuộc lĩnh vực luật chuyên ngành) và các nhóm tội tuy thuộc lĩnh vực luật chuyên ngành nhưng đã được BLHS quy định tương đối đầy đủ, ổn định.

Theo đó, các yêu cầu sau được đặt ra cho Phần các tội phạm:

- Một là, bãi bỏ các tội đã được quy định trong BLHS theo yêu cầu tội phạm hóa của các luật chuyên ngành nhưng việc tội phạm hóa còn nhiều hạn chế. Việc bãi bỏ các tội trong trường hợp như vậy là cần thiết và thay vào đó, luật hình sự phụ sẽ tội phạm hóa đầy đủ, cụ thể hơn các hành vi vi phạm theo yêu cầu của luật chuyên ngành. Cùng với việc bãi bỏ này, yêu cầu hoàn thiện cũng được đặt ra đối với các quy định về nhóm tội thuộc lĩnh vực luật chuyên ngành còn được giữ lại trong BLHS do đã tương đối đầy đủ, ổn định.

- Hai là, bãi bỏ chương tội có tính đặc thù so với các chương tội còn lại vì có sự giới hạn phạm vi chủ thể như Chương XXV để xây dựng luật riêng về các tội thuộc chương bị bãi bỏ.

*Thứ ba, đối với luật hình sự phụ và luật hình sự đơn lẻ:*

Việc xây dựng luật hình sự phụ và luật hình sự đơn lẻ cần đảm bảo cả tính kế thừa và tính phát triển. Đồng thời, cũng cần chú ý đến tính ổn định của các quy định cụ thể đã có.

Các luật này khi quy định tội cụ thể phải tuân thủ các quy định chung được xác định trong BLHS. Các quy định về tội cụ thể trong luật hình sự phụ và trong luật hình sự đơn lẻ phải thống nhất với quy định về tội cụ thể trong BLHS. Các luật hình sự phụ và luật hình sự đơn lẻ "... phải phù hợp với BLHS không chỉ về nội dung mà còn cả về kỹ thuật lập pháp (kỹ thuật văn bản)"<sup>10</sup>. Các điều trong các luật này về nội dung cũng như về hình thức phải được đảm bảo như một phần của BLHS được "tách ra".

### **2.2. Các sửa đổi Bộ luật Hình sự năm 2015 để có mô hình Bộ luật Hình sự phù hợp**

hành từ 01/01/2026).

<sup>10</sup> Nguyễn Ngọc Hòa, "Nội dung riêng biệt và tính thống nhất của Bộ luật hình sự trong hệ thống pháp luật Việt Nam", *Tạp chí Nhà nước và pháp luật*, số 11(331)/2015, tr. 37.

*với bối cảnh nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng*

Để đáp ứng các yêu cầu đối với mô hình BLHS phù hợp với bối cảnh nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng, đòi hỏi BLHS năm 2015 phải có những sửa đổi cần thiết, gồm bãi bỏ một số quy định và sửa một số quy định trong Phần chung cũng như bãi bỏ một số tội/nhóm tội trong Phần các tội phạm. Theo đó, cấu trúc của Bộ luật cũng như nội dung của một số điều có sự thay đổi nhất định.

#### **2.2.1. Sửa đổi cấu trúc chương trong Phần chung**

Phần chung BLHS năm 2015 gồm 12 chương. Trong đó, 02 chương có sự giới hạn phạm vi điều chỉnh là chương XI và chương XII. Chương XI chỉ điều chỉnh chủ thể phải chịu trách nhiệm hình sự là pháp nhân thương mại; chương XII chỉ điều chỉnh chủ thể của tội phạm là người chưa thành niên (người dưới 18 tuổi). Các chương này có trong Phần chung BLHS vì nguồn của pháp luật hình sự bị giới hạn là BLHS. Khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng, nội dung của hai chương này hoàn toàn có thể được quy định trong các luật riêng mà không nhất thiết phải được quy định trong BLHS.

Trên thực tế, chương XII đã bị bãi bỏ theo điểm a khoản 1 Điều 177 Luật Tư pháp người chưa thành niên năm 2024 (có hiệu lực từ ngày 01/01/2026). Luật Tư pháp người chưa thành niên sẽ thay thế chương này và cũng thay thế Chương XXVIII BLTTHS (Bộ luật Tố tụng hình sự) theo điểm i khoản 2 Điều 177.

Như vậy, trong BLHS chỉ còn Chương XI có sự giới hạn phạm vi điều chỉnh. Trong khi đó, các quy định của chương này đang bị thực tiễn đòi hỏi phải được sửa đổi tổng thể vì chưa có sự thống nhất với nhau và không phản ánh đúng bản chất của việc quy định trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại<sup>11</sup>. Do vậy, việc bãi bỏ chương XI BLHS và xây dựng Luật Trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại trên cơ sở rút kinh nghiệm từ các hạn chế của chương này là cần thiết, phù hợp với thực tế<sup>12</sup>.

<sup>11</sup> Nguyễn Ngọc Hòa, "Trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại - Từ chưa thống nhất về nhận thức đến không nhất quán trong quy định của BLHS", *Tạp chí Luật học*, số 7/2024.

<sup>12</sup> Áo là quốc gia quy định trách nhiệm hình sự của pháp nhân trong một luật riêng như vậy. Có thể tham khảo vấn đề này: Nguyễn Ngọc Hòa (chủ biên) (2020), *Trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại - Nhận thức cần thống nhất?*, Nxb. Tư pháp, Hà Nội.



### 2.2.2. Sửa đổi nội dung các điều có liên quan trong Phần chung

Phần chung BLHS năm 2015 có tương đối nhiều điều thể hiện phạm vi điều chỉnh được giới hạn chỉ đối với Bộ luật này. Do vậy, các điều có sự giới hạn như vậy cần được sửa đổi để mở rộng phạm vi điều chỉnh đối với cả các luật hình sự khác.

*Thứ nhất, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương I:*

- Về Điều 1: Điều 1 có tiêu đề “Nhiệm vụ của BLHS” và nội dung của điều này liệt kê các nhiệm vụ cụ thể của BLHS và xác định cách thức thực hiện các nhiệm vụ này. Khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng thì tiêu đề và nội dung của điều này không còn phù hợp. Các nhiệm vụ được liệt kê không còn là nhiệm vụ của riêng BLHS mà cũng là nhiệm vụ của các luật hình sự khác; việc quy định tội phạm và hình phạt để qua đó thực hiện các nhiệm vụ được đặt ra cho BLHS và các luật hình sự khác. Theo đó, cần thay cụm từ BLHS bằng chuỗi từ “BLHS và các luật hình sự khác” ở tiêu đề cũng như trong quy định của Điều 1<sup>13</sup>.

- Về Điều 2: Điều 2 có tiêu đề “Cơ sở của trách nhiệm hình sự”. Trong đó, cơ sở của trách nhiệm hình sự được xác định là việc thực hiện tội phạm được quy định trong BLHS. Khi mở rộng nguồn của pháp luật hình sự thì nội dung này không còn phù hợp vì nguồn quy định tội phạm lúc này không chỉ là BLHS mà còn là các luật hình sự khác. Theo đó, cần thay cụm từ BLHS trong quy định của Điều 2 bằng cụm từ “luật hình sự”<sup>14</sup>.

*Thứ hai, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương II:*

Chương II có tiêu đề “Hiệu lực của BLHS”, gồm 3 điều xác định các loại hiệu lực của BLHS. Như vậy, từ tiêu đề của chương đến các điều trong chương đều giới hạn phạm vi điều chỉnh là BLHS. Khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng, vấn đề hiệu lực không còn chỉ là hiệu lực của BLHS mà là hiệu lực của BLHS và các luật hình sự khác. Theo

đó, cần thay cụm từ BLHS trong Chương này bằng cụm từ “luật hình sự”.<sup>15</sup>

*Thứ ba, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương III:*

- Về Điều 8: Điều này khi định nghĩa khái niệm tội phạm, thể hiện tội phạm phải được quy định trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, cần thay cụm từ BLHS trong Điều 8 bằng chuỗi từ “BLHS hoặc luật hình sự khác”.<sup>16</sup>

- Về Điều 9: Điều này khi xác định các loại tội đều giới hạn nguồn quy định tội phạm và các khung hình phạt là BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, điều này cần được sửa đổi bằng cách thay cụm từ Bộ luật này bằng cụm từ “luật hình sự”.<sup>17</sup>

<sup>15</sup> Chương II sau khi được sửa đổi:

#### Chương II

#### HIỆU LỰC CỦA LUẬT HÌNH SỰ

**Điều 5.** Hiệu lực của luật hình sự đối với những hành vi phạm tội trên lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam

1. Luật hình sự có hiệu lực đối với mọi hành vi phạm tội thực hiện trên lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

**Điều 6.** Hiệu lực của luật hình sự đối với những hành vi phạm tội ở ngoài lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam

1. Luật hình sự có hiệu lực đối với công dân/pháp nhân thương mại Việt Nam có hành vi phạm tội ở ngoài lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam mà luật hình sự Việt Nam quy định là tội phạm.

...

2. Luật hình sự có hiệu lực đối với người/pháp nhân thương mại nước ngoài phạm tội ở ngoài lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong trường hợp ...

3. Luật hình sự có hiệu lực đối với hành vi phạm tội hoặc hậu quả của hành vi phạm tội xảy ra trên tàu bay, tàu biển không mang quốc tịch Việt Nam đang ở tại biển cả hoặc tại giới hạn vùng trời nằm ngoài lãnh thổ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam ...

**Điều 7.** Hiệu lực của luật hình sự về thời gian

...

<sup>16</sup> Điều 8 sau khi được sửa đổi:

**Điều 8.** Khái niệm tội phạm

1. Tội phạm là hành vi nguy hiểm cho xã hội được quy định trong Bộ luật này hoặc luật hình sự khác ..., xâm phạm những lĩnh vực khác của trật tự pháp luật xã hội chủ nghĩa mà theo quy định của Bộ luật này hoặc luật hình sự khác phải bị xử lý hình sự.

<sup>17</sup> Điều 9 sau khi được sửa đổi:

**Điều 9.** Phân loại tội phạm

1. Căn cứ vào tính chất và mức độ nguy hiểm cho xã hội của hành vi phạm tội được luật hình sự quy định, tội phạm được phân thành 04 loại sau đây:

a) Tội phạm ít nghiêm trọng là tội phạm ... mà mức cao nhất của khung hình phạt được luật hình sự quy định đối với tội ấy là ...;

b) Tội phạm nghiêm trọng là tội phạm ... mà mức cao nhất của khung hình phạt được luật hình sự quy định đối với tội ấy là ...;

c) Tội phạm rất nghiêm trọng là tội phạm ... mà mức cao nhất của khung hình phạt được luật hình sự quy định đối với tội ấy là ...;

<sup>13</sup> Điều 1 sau khi được sửa đổi:

**Điều 1.** Nhiệm vụ của BLHS và các luật hình sự khác

BLHS và các luật hình sự khác có nhiệm vụ ...

Để thực hiện nhiệm vụ này, BLHS và các luật hình sự khác quy định về tội phạm và hình phạt.

<sup>14</sup> Điều 2 sau khi được sửa đổi:

**Điều 2.** Cơ sở của trách nhiệm hình sự

1. Chỉ người nào phạm một tội đã được BLHS hoặc luật hình sự khác quy định mới phải chịu trách nhiệm hình sự.

...

- Về Điều 12: Điều 12 khi xác định độ tuổi phải chịu trách nhiệm hình sự đã giới hạn phạm vi điều chỉnh là các tội phạm trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, Điều 12 cần được sửa đổi bằng cách thay cụm từ “Bộ luật này” trong khoản 1 bằng cụm từ “luật hình sự”; và bổ sung chuỗi từ “và tại các điều được xác định trong luật hình sự khác” vào cuối khoản 2<sup>18</sup>.

- Về Điều 14: Khoản 2 và khoản 3 khi xác định các trường hợp chuẩn bị phạm tội phải chịu trách nhiệm hình sự đã giới hạn phạm vi điều chỉnh là các tội trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, các khoản này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc tại các điều được xác định trong luật hình sự khác” vào sau cụm từ Bộ luật này<sup>19</sup>.

*Thứ tư, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương IV:*

Khoản 2 Điều 22 khi xác định trách nhiệm hình sự của trường hợp vượt quá giới hạn phòng vệ chính đáng đã giới hạn phạm vi điều chỉnh là các tội được quy định trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, khoản này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc của luật hình sự khác” vào cuối câu<sup>20</sup>.

*Thứ năm, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương V:*

d) Tội phạm đặc biệt nghiêm trọng là tội phạm ... mà mức cao nhất của khung hình phạt được luật hình sự quy định đối với tội ấy là ...

<sup>18</sup> Điều 12 sau khi được sửa đổi:

**Điều 12.** Tuổi chịu trách nhiệm hình sự

1. Người từ đủ 16 tuổi trở lên phải chịu trách nhiệm hình sự về mọi tội phạm, trừ những tội phạm mà (luật hình sự có quy định khác.

2. Người từ đủ 14 tuổi đến dưới 16 tuổi phải chịu trách nhiệm hình sự về tội phạm rất nghiêm trọng, tội phạm đặc biệt nghiêm trọng quy định tại một trong các điều ... của Bộ luật này và tại các điều được xác định trong luật hình sự khác.

<sup>19</sup> Điều 14 khoản 2 sau khi được sửa đổi:

**Điều 14.** Chuẩn bị phạm tội

2. Người chuẩn bị phạm tội quy định tại một trong các điều ... của Bộ luật này hoặc tại các điều được xác định trong luật hình sự khác thì phải chịu trách nhiệm hình sự.

3. Người từ đủ 14 tuổi đến dưới 16 tuổi chuẩn bị phạm tội quy định tại Điều 123, Điều 168 của Bộ luật này (hoặc tại các điều được xác định trong luật hình sự khác thì phải chịu trách nhiệm hình sự.

<sup>20</sup> **Điều 22.** Phòng vệ chính đáng

2. ...

Người có hành vi vượt quá giới hạn phòng vệ chính đáng phải chịu trách nhiệm hình sự theo quy định của Bộ luật này hoặc của luật hình sự khác..

- Về Điều 27: Khoản 3 điều này khi xác định cách tính thời hiệu đã giới hạn phạm vi điều chỉnh là các tội được quy định trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, khoản này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc của luật hình sự khác” vào sau cụm từ Bộ luật này.<sup>21</sup>

- Về Điều 28: Điều này liệt kê các nhóm tội/tội được quy định trong BLHS không có thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, điều này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung 1 đoạn “4. Các tội được luật hình sự khác quy định”<sup>22</sup>

*Thứ sáu, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương VI:*

Các điều 35, 36, 40, 43 và 45 khi xác định phạm vi áp dụng của các hình phạt đều giới hạn đối với các tội được quy định trong BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, các điều này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc luật hình sự khác” vào sau cụm từ Bộ luật này.

*Thứ bảy, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương VIII:*

Các điều 51, 52 và 57 khi quy định về quyết định hình phạt đều giới hạn phạm vi điều chỉnh là BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, các điều này cần được sửa đổi bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc luật hình sự khác” vào sau cụm từ Bộ luật này.

*Thứ tám, về sửa đổi nội dung các điều trong Chương IX:*

Các điều 61, 66, 70 và 71 khi quy định đều giới hạn phạm vi điều chỉnh là BLHS và như vậy sẽ không còn phù hợp khi nguồn

<sup>21</sup> **Điều 27.** Thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự

3. Thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự được tính từ ngày tội phạm được thực hiện. Nếu trong thời hạn quy định tại khoản 2 Điều này, người phạm tội lại thực hiện hành vi phạm tội mới mà Bộ luật này hoặc luật hình sự khác quy định mức cao nhất của khung hình phạt đối với tội ấy trên 01 năm tù, thì thời hiệu đối với tội cũ được tính lại kể từ ngày thực hiện hành vi phạm tội mới.

...

<sup>22</sup> Điều 28 sau khi được sửa đổi:

**Điều 28.** Không áp dụng thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự

Không áp dụng thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự quy định tại Điều 27 của Bộ luật này đối với các tội phạm sau đây:

...

4. Các tội được luật hình sự khác quy định.

của pháp luật hình sự được mở rộng. Theo đó, ở Điều 61, cần bổ sung chuỗi từ “và các tội được luật hình sự khác quy định” vào cuối câu; ở khoản 2 Điều 62, cần bổ sung “c. Các trường hợp được luật hình sự khác quy định”.

### 2.2.3. Các sửa đổi trong Phần các tội phạm Bộ luật Hình sự năm 2015

Trong 14 chương về các nhóm tội, có 03 chương mà các tội phạm được quy định trong đó gắn với các lĩnh vực luật chuyên ngành (Chương XVIII. Các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế; Chương XIX. Các tội phạm về môi trường và Chương XXI. Các tội xâm phạm an toàn công cộng, trật tự công cộng) và 01 chương mà các tội phạm được quy định trong đó có phạm vi chủ thể được giới hạn (Chương XXV. Các tội xâm phạm nghĩa vụ, trách nhiệm của quân nhân và trách nhiệm của người phối thuộc với quân đội trong chiến đấu, phục vụ chiến đấu). Đây là các chương có thể được xem xét bãi bỏ để xây dựng các luật hình sự khác.

Kết quả nghiên cứu cho thấy, 02 chương XIX và XXV có thể được giữ lại trong BLHS vì về cơ bản đã đáp ứng được yêu cầu tội phạm hóa và cũng đã tương đối ổn định. Các chương XVIII và XXI quy định các tội phạm thuộc nhiều lĩnh vực luật chuyên ngành khác nhau. Trong đó có một số lĩnh vực luật chuyên ngành chỉ được BLHS dành cho một hoặc một số ít điều để tội phạm hóa các hành vi vi phạm ở mỗi lĩnh vực và do vậy sự phân hóa trách nhiệm hình sự bị hạn chế nên không thể tạo điều kiện thuận lợi cho cá thể hóa trách nhiệm hình sự trong áp dụng, ảnh hưởng đến hiệu quả chống để phòng ngừa tội phạm. Theo đó, các chương này tuy được giữ lại trong BLHS nhưng một số điều cần được bãi bỏ để các luật chuyên ngành có thể tội phạm hóa đầy đủ và cụ thể hơn các hành vi phạm có tính nguy hiểm của tội phạm trong từng lĩnh vực luật chuyên ngành. Cụ thể:

- Trong Chương XVIII. Các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế, cần bãi bỏ các điều quy định tội phạm thuộc các lĩnh vực ngân hàng (các điều 206, 207, 208, 291)<sup>23</sup>; cạnh tranh (Điều 217); bán đấu giá tài sản (Điều 218); đấu thầu (Điều 222); đất đai (các điều 228, 229, 230) để các luật (Luật Ngân hàng nhà nước Việt Nam, Luật Các tổ chức tín dụng, Luật Cạnh tranh, Luật Bán đấu giá tài

sản, Luật Đấu thầu, Luật Đất đai) quy định các tội phạm thuộc lĩnh vực của mình một cách đầy đủ và cụ thể hơn. Theo đó, trong mục 2 Chương XVIII sẽ không còn nhóm tội thuộc lĩnh vực ngân hàng; trong mục 3 của chương này sẽ không còn một số tội.

- Trong Chương XXI. Các tội xâm phạm an toàn công cộng, trật tự công cộng, cần bãi bỏ các điều quy định tội phạm thuộc lĩnh vực khám, chữa bệnh, thuốc chữa bệnh (Điều 315); và lĩnh vực an toàn thực phẩm (Điều 317) để các luật (Luật Khám bệnh, chữa bệnh; Luật Dược; Luật An toàn thực phẩm) quy định các tội phạm thuộc lĩnh vực của mình một cách đầy đủ và cụ thể hơn.

Như vậy, trong Phần các tội phạm, các chương vẫn có thể được giữ nguyên. Sự thay đổi được đặt ra chỉ liên quan đến một số điều của 02 chương XVIII và XXI theo hướng bãi bỏ các điều này để các luật chuyên ngành quy định các tội thuộc lĩnh vực của mình đầy đủ và cụ thể hơn.

Ngoài việc bãi bỏ một số điều để có cơ sở cho các luật chuyên ngành quy định các tội phạm của từng lĩnh vực một cách đầy đủ và cụ thể như đã trình bày, sửa đổi trong Phần các tội phạm còn có việc sửa đổi các điều 389 và 390 vì hai điều này giới hạn phạm vi điều chỉnh là BLHS. Do vậy, các điều này cần được sửa đổi để mở rộng phạm vi điều chỉnh bằng cách bổ sung chuỗi từ “hoặc tại các điều được quy định của các luật hình sự khác” sau cụm từ Bộ luật này./.

## TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Tư pháp, Báo cáo về việc tiếp thu và giải trình ý kiến của Hội đồng thẩm định đối với dự án Bộ luật hình sự (sửa đổi) (02/2015);
2. Bộ Tư pháp, Đề tài cấp Bộ “Nghiên cứu tính thống nhất giữa BLHS trong việc quy định tội phạm với các luật khác trong hệ thống pháp luật Việt Nam” (12/2016);
3. Lê Văn Cẩm, *Những vấn đề cơ bản trong khoa học luật hình sự (Phần chung)*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2005;
4. Nguyễn Văn Cương (chủ biên), *Tính ổn định của pháp luật – Nhận thức, thực tiễn và giải pháp đổi mới*, Nxb. Chính trị quốc gia sự thật, 2021;
5. Hồ Sỹ Sơn, “Nguồn của pháp luật hình sự nhìn từ góc độ so sánh pháp luật hình sự một số nước trên thế giới”, *Tạp chí Nhà nước và pháp luật*, số 6(326)/2015;
6. Nguyễn Anh Tuấn, “Bàn về khái niệm nguồn của luật hình sự”, *Tạp chí Khoa học pháp lý*, số 07 (110)/2017.

<sup>23</sup> Điều 291 (Tội thu thập, tàng trữ, trao đổi, mua bán, công khai hóa trái phép thông tin về tài khoản ngân hàng) tuy thuộc chương XXI nhưng tội mà điều này quy định là một tội thuộc lĩnh vực ngân hàng.